

**Приватний вищий навчальний заклад
«Медико-Природничий Університет»**

м. Миколаїв

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна	Психологія роботи із залежними станами
Освітньо-професійна програма	Психологія
Освітньо-професійний ступінь	Перший (бакалаврський)
Спеціальність	053 Психологія
Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Статус дисципліни	Вибіркова
Форма навчання	Очна
Рік навчання/семестр	IV рік, семестр 7
Кількість кредитів ECTS/ Обсяг	Кредитів 5 усього годин 150 лекцій 24 семінарські 48 самостійна робота 78
Викладач ПП	
Е-mail, контактний телефон викладача	
Посилання на сайт	
Консультації	За графіком впродовж навчального року
Анотація до курсу	В навчальному курсі висвітлюються: предмет, методи, основні концепти, положення, поняття, сучасні підходи в практиці психологічної роботи із залежними станами. Залежності як психологічне явище, причини виникнення, динаміка перебігу, специфіка прояву залежних станів, види психічних порушень у залежних станах, структура і динаміка психічних порушень під впливом залежностей. Структура, система, підходи, протоколи і алгоритми психологічної роботи з різними формами залежних станів. Важлива складова курсу – показати форми і методи лікування, психотерапії та реабілітації залежних станів. Курс базується на значному масиві фактів, одержаних за допомогою новітніх наукових досліджень, практичної консультативної та психотерапевтичної роботи практикуючих психологів.
Мета та завдання курсу	Метою сприяти набуттю професійної компетентності майбутнього бакалавра на основі оволодіння методами психологічного супроводу особистості в кризових станах і розкрити індивідуальні та групові форми психологічної допомоги. Основними завданнями курсу є: - ознайомити з основними теоретичними аспектами формування та розвитку кризових та залежних станів; - надати навички застосовування знань про кризові та

	залежні стани у ситуаціях консультування, - сформувати вміння надавати психологічну допомогу особам, які переживають кризові та залежні стани. Дисципліна «Психологія роботи із залежними станами» базується безпосередньо на знаннях та навичках, отриманих при вивченні дисциплін на попередніх курсах, а саме із патопсихологією, кризовою психологією та психологічною реабілітацією.
Програмні результати навчання	
Під час вивчення дисципліни «Психологія роботи із залежними станами» у здобувачів вищої освіти мають сформуватися наступні компетентності: Загальні: ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. Фахові: ФК 04. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел. ФК 08. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову). ФК 09. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту. ФК 13. Здатність розробляти та реалізовувати типові програми, спрямовані на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному та професійному розвитку людини. ФК 14. Здатність визначати й пояснювати психологічні механізми формування, функціонування та розвитку психічних явищ, процесів, властивостей, виокремлювати причини та фактори, що диференціюють характер їх індивідуального функціонування та розвитку. У ході вивчення дисципліни можливо досягнути таких програмних результатів: ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання . ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань для розуміння спеціальних розділів психології з метою майбутньої спеціалізації та освоєння міждисциплінарного зв'язку. ПРН 11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій. ПРН 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, тренінгів відповідно до вимог замовника. ПРН 13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб відповідно до віку. ПРН 14. Ефективно виконувати різні ролі у процесі вирішення фахових завдань, демонструвати лідерські якості і вміння узгоджено працювати в аудиторії самостійно та під керівництвом викладача. ПРН 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку, вміло використовувати психотерапевтичні прийоми і прийоми впливу на свідомість і поведінку. ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога, що визначають професійну поведінку і стосунки з людьми в суспільстві.	

Зміст курсу		
№ з/п	ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	Кількість годин
1	Тема 1. Предмет, завдання і методи психологічної роботи із залежними станами	4
2	Тема 2. Клінічні аспекти залежних станів.	4
3	Тема 3. Алкогольна залежність, специфіка, діагностика, форми психологічної роботи	6
4	Тема 4. Наркотична залежність, специфіка, діагностика, форми психологічної роботи	6
5	Тема 5. Нехімічні форми залежних станів Роль та функції емоцій як психічного процесу.	4
	Усього:	24
№ з/п	ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	Кількість годин
1.	Тема 1. Предмет, завдання і методи психологічної роботи із залежними станами	8
2.	Тема 2. Клінічні аспекти залежних станів.	10
3.	Тема 3. Алкогольна залежність, специфіка, діагностика, форми психологічної роботи	10
4.	Тема 4. Наркотична залежність, специфіка, діагностика, форми психологічної роботи	10
5.	Тема 5. Нехімічні форми залежних станів Роль та функції емоцій як психічного процесу.	10
	Усього:	48
№ з/п	ТЕМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	Кількість годин
1.	Тема 1. Предмет, завдання і методи психологічної роботи із залежними станами	16
2.	Тема 2. Клінічні аспекти залежних станів.	14
3.	Тема 3. Алкогольна залежність, специфіка, діагностика, форми психологічної роботи	16
4.	Тема 4. Наркотична залежність, специфіка, діагностика, форми психологічної роботи	16
5.	Тема 5. Нехімічні форми залежних станів Роль та функції емоцій як психічного процесу.	16
	Усього:	78

Пререквізити	«Загальна психологія», «Вікова психологія», «Патопсихологія»
Кореквізити	«Психологія стресу та суїцидологія»
Постреквізити	Післядипломне навчання та також закладає фундамент для подальшого засвоєння здобувачами знань та вмінь з циклу дисциплін професійної та практичної підготовки за освітнім рівнем магістр
Методи навчання	Методи навчання: способи, якими забезпечується набуття здобувачами відповідних компетенцій через засвоєння програмного матеріалу та активізацію навчального процесу, а саме (обрати необхідне): • для всіх видів занять: робота з літературою; пояснення; дискусія; диспут;

	• для лекційних занять: лекція; бесіда; ілюстрування; • для семінарських занять: вправа; практична робота; • методи контролю і самоконтролю: фронтальне опитування; контрольні роботи; контрольні тестові роботи програмованого типу (перелік запитань і можливі варіанти відповідей). Альтернативно може застосовуватися наступна класифікація методів навчання: пояснювально-ілюстративний метод; проблемного викладу; частково-пошуковий метод; дослідницький. Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання виступають: • залік; • стандартизовані тести; • аналітичні звіти, реферати, есе; • презентації результатів виконаних завдань та досліджень; • студентські презентації та виступи на наукових заходах; • інші види індивідуальних та групових завдань.
Засоби діагностики	Форма поточного контролю – усне опитування, тестування на практичних заняттях, виконання індивідуальних завдань. Періодична форма контролю – виконання контрольних робіт, планів, колоквиуми, творчі роботи. У процесі навчання студентів використовуються наступні методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження, методи програмованого контролю. Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань студентами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється: • систематичний поточний контроль знань під час практичних занять у формі вибіркового усного опитування та практичних завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань. • модульний контроль у формі стандартизованого опитування за теоретичними питаннями, написання студентами поточних письмових тестових завдань, практичних завдань за означеними модулями.
Засоби контролю	поточний контроль, підсумковий контроль (залік)
Перелік питань до підсумкового контролю вивчення курсу	
1. Історичні аспекти вживання психоактивних речовин. 2. Сучасний стан наркології як прикладної науки. 3. Медико-соціальні аспекти зловживання хімічними речовинами. 4. Організація наркологічної допомоги в Україні. 5. Сучасні погляди щодо формування патологічної залежності від психоактивних речовин, роль біологічного та психологічного. 6. Етіопатогенетичні аспекти розвитку наркоманій. 7. Біопсихосоціальна модель розвитку залежностей. 8. Визначення понять “психоактивна речовина”, “наркотична речовина”. 9. Визначення понять: “вживання”, “зловживання”, “залежність”. 10. Медичний, соціальний та юридичний критерії поняття “наркоманія”. 11. Соціальний аспект проблеми алкоголізму та наркоманії. 12. Поняття про епідеміологічно значущі види залежностей. 13. Основні концепції розвитку наркотичної залежності (генетичні, поведінкові, психологічні).	

14. Клінічна характеристика залежностей в цілому (клініка, симптоми, синдроми, стадії, перебіг, діагностика, медикаментозне і немедикаментозне лікування, реабілітація).
15. Синдром зміненої реактивності.
16. Синдром психічної залежності.
17. Синдром фізичної залежності.
18. Великий наркоманічний синдром.
19. Основні прояви абстинентного синдрому.
20. Клінічні стадії розвитку залежностей.
21. Загальний перебіг наркологічних захворювань: гостра інтоксикація, зловживання, синдром залежності, стан абстиненції, ускладнення.
22. Медико-психологічні стадії розвитку залежностей.
23. Поняття відставленого абстинентного синдрому та його значення в реабілітації наркозалежних хворих.
24. Загальна характеристика психічних розладів внаслідок вживання наркотичних речовин.
25. Загальні особливості клінічного обстеження хворих із залежністю від психоактивних речовин.
26. Роль лабораторних методів обстеження в наркології.
27. Роль фармакотерапії в лікуванні хімічно залежних осіб.
28. Роль осового клінічного синдрому залежності, патологічного потягу до психоактивних речовин.
29. Алкоголізм (клініка, діагностика, перебіг, стадії, реабілітація).
30. Опійна наркоманія (клініка, діагностика, перебіг, стадії, реабілітація).
31. Основні клінічні прояви опійної залежності.
32. Загальні клінічні ознаки залежності від психостимуляторів.
33. Політоксикоманії та інші види хімічної залежності.
34. Загальна характеристика гашишної залежності, кокаїнової залежності, вживання стимуляторів.
35. Загальна характеристика нікотинізму.
36. Обтяження хімічних залежностей соматичними видами захворювань, ВІЛ та СНІДом.
37. Особливості лікування та реабілітації хімічно залежних осіб з обтяженням соматичними видами захворювань, ВІЛ та СНІДом.
38. Застосування програм зменшення шкоди при поєднанні опійної наркоманії та ВІЛ (СНІДу).
39. Вікові, статеві та гендерні аспекти формування залежностей.
40. Особливості формування та перебігу залежності у жінок та їх терапія.
41. Особливості формування та перебігу залежності у дитячому й ранньому підлітковому віці.
42. Особливості формування та перебігу залежності в середньому та похилому віці.
43. Поняття психологічного дефіциту при залежностях.
44. Клінічна класифікація різних видів залежностей. МКХ-10.
45. Положення хімічних та нехімічних залежностей у МКХ-10.
46. Критерії клінічної діагностики хімічної залежності.
47. Нехімічні залежності та їх види.
48. Діагностика зловживання наркотичними речовинами. МКХ-10.
49. Методи патопсихологічної та клінічної діагностики наркотичної залежності та залежної поведінки.
50. Приховані ознаки встановлення вживання індивідом психоактивних речовин.
51. Експертиза алкогольного і наркотичного сп'яніння: показання, нормативно-правове обґрунтування.
52. Правовий аспект здійснення експертизи алкогольного та наркотичного сп'яніння.
53. Використання лабораторних досліджень для здійснення експертизи сп'яніння.
54. Порядок направлення та показання для здійснення судово-наркологічної експертизи.

55. Процедура призначення хворим на алкоголізм та наркоманію примусових заходів медичного характеру.
56. Патопсихологічні порушення при наркоманіях.
57. Патопсихологічні порушення при алкоголізмі.
58. Особливості медико-психологічних порушень при алкоголізмі.
59. Особливості медико-психологічних змін при опійній наркоманії.
60. Роль і функції емоцій як психічного процесу.
61. Поняття про емоційну регуляцію поведінки.
62. Психологічні механізми формування залежної поведінки.
63. Когнітивні особливості залежних осіб. Поняття про захисні механізми особистості.
64. Стадії залучення до хімічної залежності.
65. Поведінкові патерни при формуванні залежностей.
66. Поняття наркотичного бар'єру.
67. Ознаки початку формування залежності.
68. Поняття співзалежності.

Політика курсу

Навчальна дисципліна «Психологія роботи із залежними станами» є вибірковою дисципліною для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми «Психологія» спеціальності 053 Психологія.

При вивченні навчальної дисципліни «Психологія роботи із залежними станами» здобувач виконує завдання згідно з навчальним планом та у відповідності до програми силабусу, що включають відвідування практичних занять, опрацювання інформаційних джерел та літератури, підготовку до занять, підготовку презентацій.

Запізнені завдання (письмові роботи). Здобувачам вищої освіти, які вчасно не мають можливості скласти домашні завдання викладач надає можливість для їх повторного виконання й складання у визначеним ним термін.

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи здобувачів будуть їхніми оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної не доброчесності. Виявлення ознак академічної не доброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її не зарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Відвідування занять. Відвідувати усі види навчальних занять; вчасно інформувати деканат про неможливість відвідувати навчальні заняття, складати (перескладати) екзамени, заліки тощо через поважні причини; подати підтверджувальні документи, що засвідчують поважну причину, яка унеможливила відвідування навчальних занять, складання (перескладання) екзаменів, заліків тощо; ліквідовувати академічну заборгованість у встановлені терміни.

Література. Уся література, яку здобувачі вищої освіти не можуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Здобувачі заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Політика оцінювання курсу

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного, кредитного, підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету. Підсумкова оцінка навчального курсу включає в себе оцінки з поточного контролю. У кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок. У проміжних оцінках студент може набрати до 100 балів.

Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру (активність, участь в дискусіях; виконання завдань та інше).

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі, самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на семінарських заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних робіт.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки після досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній з позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їх оцінювання

Відповіді на семінарах	Критерії оцінювання
5	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міждисциплінарні зв'язки, містить аргументовані висновки
4	Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу
3	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована
2	Відповідь має суттєві помилки, аргументи не сформульовані, використовуються невірна термінологія
1	Відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована
0	Студент не дає відповіді
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 25 (5 тем по 5 балів).	

Правильних відповідей, 100%	100	90	80	70	60	50	40	30	20
Бал	10	9	8	7	6	5	4	3	2

Ситуативні (практичні) завдання	Критерії оцінювання
11-10	Вичерпне висвітлення обраної проблематики, чіткий виклад матеріалу, ґрунтовний аналіз поданого, використання інформації широкого діапазону, творче оперування матеріалом, робота виконана правильно і самостійно, відбиває належний рівень знань, та сформованість практичних навичок; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань
9-7	Якісне викладання матеріалу з обраної проблематики з уривчастим аналізом матеріалу, робота виконана самостійно, містить несуттєві помилки, відбиває належний рівень знань; оформлена згідно вимог, які висуваються для даного типу завдань.
6-4	Систематизований та логічний виклад матеріалу, робота виконана, але містить помилки, відбиває недостатній рівень знань та недостатню сформованість практичних навичок; оформлення роботи не в повній мірі відповідає вимогам, що висуваються для даного типу завдань.
3-1	Часткове структуроване викладення матеріалу, виконана робота не відповідає вимогам, які вказані вище як критерії для виставлення позитивної оцінки.
0	Текст і зміст роботи не відповідає темі. Робота має неохайний вигляд. Студент не розуміє питання теми.

Максимальна оцінка студента за даний компонент програми 55 балів (5 завдань по 11 балів)

Форма контролю	Максимальна кількість балів
Участь у семінарських заняттях	5x5=25
Контрольна робота (тестування)	2x10 бали = 20 балів
Ситуативні (практичні) завдання	5x11 бали = 55 балів
Всього	100

8. Критерії оцінювання результатів навчання

		Вид роботи	Кількість балів
ЗМ1	Т1	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11
	Т2	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11
	ПМК	Тестування	10
ЗМ2	Т3	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11
	Т4	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11
	Т5	Участь у семінарі	5
		Ситуативні (практичні) завдання	11
	ПМК	Тестування	10
Сума			100

Шкала оцінювання ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література

Основна:

1. Гаврищак Л. Психологія залежної поведінки: методичні рекомендації до семінарських занять / Л. Гаврищак – Дрогобич, 2018 – 66 с.
2. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки. Навчальний посібник – / Максимова Наталія Юрьевна. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 308 с.
3. Максимова Н.Ю., Толстухова С.В. Соціально-психологічний аспект профілактики адиктивної поведінки підлітків та молоді. – К., 2000. – 200 с.
4. Рання профілактика / Марія Дептула; Алфіція Поторська; Шимон Борших. – Бидгощ, 2019. – 158 с.
5. Сорокіна О.А. Психологія залежності. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2014. 180 с.
6. Соціальна реклама як метод профілактики підліткового тютюнопаління в Україні. Гуцол Кирило Віталійович Київ: КПІ. 2016. – 136 с.
7. Формування здорового способу життя: Навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців / О.Яременко, О.Вакуленко, Л.Жаліто, Н.Комарова та ін. – К: Український інститут соціальних досліджень, 2000. – 232 с.

Додаткова література:

1. Акимов С.К. Психологічні особливості поведінки користувача в мережі Інтернет як детермінанти кіберзалежності / С.К. Акимов // Вісник Київського міжнародного університету. Сер. Психологічні науки / гол. ред. Т. О. Піроженко. – К., 2016. – Вип. 9. – С. 12 – 19.

2. Белінська О. Дитина і комп'ютер : психологічні реалії віртуального світу / О. Белінська // Психолог. Шкільний світ. – 2006. – № 46. – С. 27 – 29.
3. Боголюбська А. Залежності та шляхи їх подолання / А. Боголюбська // Психолог. Шкільний світ. – 2007. – № 41. – С. 25 – 28.
4. Ботьбот Т.Ю. Фактори ризику розвитку комп'ютерної залежності в осіб молодого віку // Укр. вісн. психоневрології. 2004. Т. 12, вип. 4. С. 75-80.
5. Бондаровська В. Інтернет-залежність і комп'ютерна безпека / В. Бондаровська // Психолог. Шкільний світ. – 2005. – № 25. – С. 21 – 25.
6. Бугайова Н.М. Психологічні проблеми інтернет-адикції в умовах використання телекомунікаційних технологій. Методичний посібник / Н.М. Бугайова. – К., 2008.
8. Волкова С.В. Методичне керівництво щодо забезпечення первинної профілактики алкоголізму серед неповнолітніх / С.В. Волкова, Л.І. Бабенко. – К., 2003. – 31 с.
9. Джонсон В. Як змусити наркомана або алкоголіка лікуватися / Пер. з англ. – К., 2012. – 193 с.
10. Дическул В.М. Вплив інтернету в якості ЗМІ на розвиток особистості учня / В.М. Дическул, М.В. Тюкалов // Обдарована дитина. – 2010. – № 1. – С. 21 – 24.
11. Дуброва Т. Вплив комп'ютерних ігор на особистість дитини / Т. Дуброва // Психолог. Шкільний світ. – 2010. – № 8. – С. 26 – 30.
12. Кириченко В. (2007) Девіантна поведінка неповнолітніх: аналіз проблеми / Валентина Кириченко, Людмила Габора, Тетяна Федорченко // Тенденції розвитку девіантної поведінки неповнолітніх та міжсекторальна стратегія її профілактики в сучасних умовах // Зб. наук. статей учасників методологічного пошукового семінару / за заг. ред. д-ра пед. наук Оржеховської В. М. – К., 2007. – 68 с.
13. Красовський К.С. Тютюн та здоров'я / К.С. Красовський, Т.І. Андреева. – Київ, 2004. – 52с.
14. Кривельська Н.В. Секта: загроза і пошук захисту / Н.В. Кривельська. – К., 2000. – 124 с. 1
15. Лещенко Л. Комп'ютерна залежність – це небезпечно / Л. Лещенко // Початкова школа. – 2006. – № 3. – С. 42 – 46.
19. Литвиненко В.І. Залежна сім'я / В.І. Литвиненко. – Полтава, 2009. – 91с.
20. Литвиненко В.І. Парадокси алкоголізму / В.І. Литвиненко. – Полтава, 2003. – 101с.
16. Матейко Н. М. Особливості психологічної реабілітації осіб з надлишковою масою тіла // «Теорія і практика сучасної психології» вип.4, 2018. С. 70-74
17. Матейко Н.М. Адиктивність особистості у соціопсихічній та духовній парадигмі: порівняльний аналіз/ Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського: збірник наукових праць/за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. Т.2.-вип.11(99). Миколаїв, 2013. С.198-201

Інтернет-ресурси

1. Чугуєва І. Є., Мухіна Л. М., Ляшко А. В. Психологія роботи із залежними станами. Навч.посіб. до самостійної роботи студентів. Миколаїв: НУК ім. Адмірала Макарова, 2022. 101 с.
<https://nuos.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/OK-30-MR.-Psihologiya-roboti-iz-zalezhnimi-stanami-1.pdf>
2. Павлюк М.М., Шепельова М.В. Сучасні психологічні технології надання психологічної допомоги сім'ям постраждалих у подоланні складних життєвих обставин : практичний посібник. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 124 с
<http://eprints.zu.edu.ua/38785/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
3. В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П. Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук. Групові форми роботи в системі психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (досвід упровадження Київ : Ніка-Центр, 2020. – 122 с. Київ : Ніка-Центр, 2020. – 122 с.
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723324/1/posibnyk-grupovi-formy.pdf>